

De gebroeders Dudok de Wit en de sport*

Arie A. Manten
Oud Aa 37, 3621 LA Breukelen

* Voordracht ter gelegenheid van de Jaarlijkse Herdenking L.C. Dudok de Wit, Breukelen, 4 oktober 1996.

Als we ons beperken tot lustrumjaren (veelvouden van vijf), dan herdenken we in 1996 dat 130 jaar geleden Kees Dudok de Wit zijn wandeltochten door de Minehasa en oost-west door Java maakte, dat broer Bram 155 jaar geleden werd geboren en 85 jaar geleden overleed, dat het 135 jaar geleden is dat Bram zijn eerste wedstrijden in het hardrijden op de schaats organiseerde op de Breukelse Vecht en dat 100 jaar geleden de eerste moderne olympische spelen werden gehouden, waarbij Bram Dudok de Wit betrokken was als voorzitter van het Nederlands comité.

Redenen genoeg dus om stil te staan bij het thema: de gebroeders Dudok de Wit en de sport. Dat evenwel zonder onnodig te herhalen wat elders al uitvoerig beschreven staat.

Kees Dudok de Wit organiseerde sportfeesten

Toen Kees een groter deel van zijn tijd op Slangevecht ging doorbrengen, begon hij daar met het organiseren van sportfeesten, die gewoonlijk in de zomer plaats vonden. Hij geloofde in de verbroederende werking van het met elkaar beoefenen van sport en in de gezonde invloed van sportbeoefening op lichaam en geest.

In het boek dat Ties Verkuil en ik schreven over die veelzijdige en buitenissige heer, kwamen we wat betreft bijzonderheden over die sportfeesten niet verder terug in de tijd dan 1896. Thans kan ik u iets meer melden over het sportfeest van 1892 en dat ook nog eens uit een bron van dicht bij huis: de gemeenteraadsnotulen van Breukelen-Nijenrode en Breukelen-St. Pieters.

Kees noemde het sportevenement, dat hij op 22 juni 1892 georganiseerd had, een waterfeest. Het vond plaats op de rivier de Vecht.

Aan de Gemeente Breukelen-Nijenrode (bestaande uit het dorp Breukelen met het omringende landelijke gebied aan de westkant van de Vecht) vroeg Kees een prijs uit te loven voor de winnaar van een in het programma opgenomen roeiwedstrijd. Burgemeester en wethouders stelden de gemeenteraad voor daartoe een krediet van f 50,- beschikbaar te stellen, uit respect jegens Dudok de Wit en "uit de overweging dat het feest voor het dorp voordeelen kan afwerpen". Maar ja, het was Breukelen en het ging over geld . . . In de raadsvergadering van 16 juni bleek voor de aanpak van B&W geen raadsmeerderheid te vinden, zodat de burgemeester het voorstel terugnam. Een compromisvoorstel van het raadslid J. Schippers, met een bovengrens van f 25,- haalde het met vier tegen twee stemmen wel. Latere raadsnotulen vermelden niet op welke manier aan dat besluit uitvoering is gegeven.

Vijf dagen vóór het sportfeest bedacht Kees dat ook de Gemeente Breukelen-St. Pieters, de gemeente waarin hij zelf woonde, best een prijs voor dit sportieve gebeuren zou kunnen bijdragen. Op de voor hem typerende manier liet hij de burgemeester weten wat hij bedacht had, zonder merkbaar rekening te houden met de tijd die een openbaar bestuursorgaan nodig heeft om tot een besluit te komen. De burgemeester wilde Kees desondanks niet met lege handen laten staan en stelde dus een spoedprocedure in werking. Bij alle raadsleden liet hij op 17 juni "als zeer spoedeischend" een schriftelijk voorstel bezorgen om "als bewijs van belangstelling tegenover dien op 'Slangevecht' wonende Heer - die meermalen getoond heeft veel voor de

beide Breukelen over te hebben - voor den daaraan [dat is: het waterfeest] verbonden roeiwedstrijd van Gemeentewege eene prijs beschikbaar te stellen, bestaande in eene medaille of wel een kunstvoorwerp en daarvoor een bedrag van ca. f 20,- toe te staan". In de raadsvergadering van 19 juli 1892 deelde de burgemeester het resultaat mee van het bij correspondentie genomen besluit. Eén raadslid had zich tegen verklaard, één had niet gereageerd en de overige vijf hadden met het voorstel ingestemd. De burgemeester voegde daaraan toe, dat hij op basis van het aldus toegestane krediet "voor f 15,- eene medaille heeft doen vervaardigen door den Heer Begeer te Utrecht, die zeer net bewerkt en alsnog bij tijds ontvangen" en "op het feest is uitgereikt geworden".

De vraag aan de beide Breukelse gemeentebesturen om een prijs beschikbaar te stellen voor door Kees Dudok de Wit georganiseerde sportwedstrijden bleef eenmalig. De raadsnotulen uit 1893, 1894 en 1895 vermelden geen dergelijk verzoek en ook voor de wielervedstrijden van 1896 vroeg Kees geen gemeentelijke tekenen van belangstelling aan. Evenmin komt zo'n verzoek voor in de raadsnotulen uit de voorafgaande jaren 1891 en 1890. Bijgevolg levert deze bron geen verdere informatie op over Kees' sportfeesten.

Bram Dudok de Wit: drie wereldtentoonstellingen met olympische spelen

In hetzelfde jaar waarin Kees zijn zojuist besproken waterfeest organiseerde, 1892, maakte de Fransman Pierre Frédy Baron de Coubertin voor het eerst zijn plan voor een moderne herleving van de klassieke olympische spelen bekend. Een mondiaal sportfeest moest harmonie brengen in een politiek roerige wereld. Triomferende atleten zouden symbolen zijn voor de eenheid van lichaam en geest. Twee jaar later stelde De Coubertin het eerste Internationaal Olympisch Comité samen, waarvan de in Parijs wonende Griekse hoogleraar Demitrious Bikelas voorzitter werd. Deze wist zijn bestuur ervan te overtuigen dat de primeur van deze nieuwe reeks van sportfeesten aan Athene behoorde toe te vallen.

In 1896 was het zover. Er namen slechts tien landen deel (waaronder niet Nederland) en de spelen duurden tien dagen. De spelen waren ingepast in het programma van een internationale handelstentoonstelling. Om bij dat geheel ook het Nederlandse bedrijfsleven te betrekken, was in Nederland op initiatief van de Griekse consul-generaal een speciaal, breed samengesteld comité gevormd, met de handelsman-sportliefhebber Bram Dudok de Wit als voorzitter. In die laatste hoedanigheid reisde Bram ook naar Athene.

Er deden ongeveer driehonderd mensen mee aan die olympische spelen. Onder hen op dat moment toevallig in Griekenland verblijvende toeristen en personeelsleden van in Athene gevestigde ambassades. De takken van sport waren atletiek, zwemmen (in het koude water van de baai van Piraeus, waardoor diverse deelnemers al na enkele meters bibberend weer op de oever klauterden), gymnastiek, gewichtheffen (zowel gewichtheffen met één arm als gewichtheffen met beide armen), worstelen, tennis, schermen (een sport voor de rijken, met hoge toegangsprijzen en weinig toeschouwers), schieten, roeien (wat niet doorging, want er moest op zee worden geroeid en die wilde niet rustig genoeg worden) en wielrennen.

Tijdens het olympisch congres in Parijs in 1894 had de Fransman Michel Bréal het klassieke Marathon-verhaal verteld. Als aardigheidje plaatsten de organisatoren van de spelen in Athene daarop ook een wedloop van het dorpje Marathon naar Athene op het programma. Dat werd de allereerste marathonwedstrijd. De Griekse winnaar veroorloofde het zich onderweg een paar keer te stoppen en zelfs in een dorpje een glas wijn te nuttigen. Zag Bram Dudok de Wit het een en ander van die marathonwedstrijd? Hoe vertelde hij zijn broer Kees daarover? We weten het niet, want informatie uit die periode is schaars. Er kan evenwel geen twijfel over bestaan dat onze Breukelse Tippelaar zich voor deze langeafstandswedstrijd hevig geïnteresseerd zal hebben.

In 1900 werd in Parijs opnieuw een wereldtentoonstelling gehouden. Ook hier speelde Bram een rol in het behartigen van de belangen van het Nederlandse bedrijfsleven. Weer is het helaas een episode uit zijn loopbaan waarover we weinig informatie hebben.

Een voor het publiek en, afgaande op de weinige berichtgeving, ook voor de media onbelangrijk onderdeel van die wereldtentoonstelling werd gevormd door een reeks sportwedstrijden. Het programma daarvan was ook niet erg overzichtelijk, want de verschillende takken van sport waren uitgesmeerd over een periode van vijf maanden; zo lang duurde de tentoonstelling. Bram meldde, voor zover viel na te gaan, weinig over de wedstrijden en de naam olympische spelen viel in dat verband niet. Wist hij eigenlijk wel dat het om een sporttoernooi met olympische status ging? Het valt niet te achterhalen. In ieder geval wisten de Nederlandse winnaars van het roei-nummer twee met stuurman niet dat ze aan olympische spelen meededen; ze dachten tot lang nadien dat het om wereldkampioenschappen ging!

Brams inspanningen voor het Parijse evenement leverden hem de onderscheiding op met het Franse Legioen van Eer.

Als eerbetoon aan de Amerikaanse successen op de beide voorafgaande olympische spelen, werden die van 1904 gehouden in St. Louis, in de Verenigde Staten. Opnieuw waren ze onderdeel van een grote wereldtentoonstelling. Die spelen werden een Amerikaans onderonsje en voor gekleurde mensen waren er aparte spelen. Het aantal atleten was 44 % lager dan in Parijs. Nederlanders namen in St. Louis geen deel. Onder de toeschouwers bevond zich opnieuw Bram Dudok de Wit, die St. Louis had opgenomen in de route van zijn grote wereldreis, die hij van 3 januari 1903 tot 23 december 1904 maakte. In een Amerikaanse krant werd hij genoemd als "The Dutch Minister of Sports" en "Holland's foremost apostle of outdoor games". Tijdens de olympische spelen van 1996 daverde Erica Terpstra door Atlanta als "The Netherlands Minister of Sports". Zij was dus niet de eerste die onder die titel in Amerika rondging, en haar verre voorganger, Bram Dudok de Wit, had zich die titel niet zelf toegemeten.

Kees Dudok de Wit had overwogen om samen met zijn Utrechtse vriend de spoorwegmachinist George van Sorgen in 1904 naar St. Louis te gaan - veelzeggend door hem aangeduid als de wereldtentoonstelling, niet als de olympische spelen of als een sporttoernooi - maar zag daar uiteindelijk toch van af. Iets wat Kees vooral speet omdat hij op de wereldtentoonstelling graag de allernieuwste grammofoon had willen kopen. Over de sportwedstrijden schreef hij niet.

Omdat de spelen van Parijs en St. Louis door velen als mislukt werden beschouwd, vond in 1906 op Grieks initiatief in Athene een olympisch evenement plaats, om de spelen een nieuwe impuls te geven. In de officiële olympische nummering telt deze niet mee. Dit Atheense toernooi staat bekend als de Tussenspelen. De Coubertin distantieerde zich ervan. Bram Dudok de Wit ging er niet heen. De sportieve deelname was echter behoorlijk en het waren ook de eerste spelen waarbij bijna alle deelnemers op één plek werden gehuisvest. Daarna stegen de olympische spelen in populariteit, maar veranderden ze ook van karakter.

Sportdagen van Kees werden volksfeesten

Intussen waren op het Breukelse thuisfront de sportfeesten van Kees Dudok de Wit ook veranderd. Kees vond het leuk om steeds weer iets anders te organiseren, maar jaar op jaar werd het moeilijker om nieuwe thema's en originele activiteiten voor zo'n sportfeest te bedenken. Vermaakselementen verdrongen geleidelijk de onderlinge competitie. Zo vermeldde het programma van de wielervedstrijden in 1896, naast ringsteken en hard-

rijden met hindernissen, diverse gecostumeerde wedstrijden en het fietsen met pollepel en ei, met brandende tabakspijpen en met een onderweg op te steken parapluie. Het element volksfeest ging een overheersender element vormen en de datum verschoof van de zomer naar het najaar, op of rond de verjaardag van Kees. Daardoor ontstond ook een relatie tussen de verjaars-traktatie op poffertjes, die Kees had gecultiveerd, en de publieksfeesten.

Doorgaan

Toen de olympische spelen een steeds hoger vlucht namen, gedroegen de olympische regenten zich al snel alsof ze ver boven de alledaagse wereld verheven waren. Dat bleek het overduidelijkst in München, 1972, toen tijdens een gijzelingsactie door Palestijnse terroristen een bloedbad onder Israelische sporters werd aangericht. IOC-president Brundage sprak toen de legendarische woorden: 'The Games must go on.'

In Breukelen genoot Kees Dudok de Wit in het begin van de 20ste eeuw steeds meer van de warme gevoelens die de plaatselijke bevolking hem toedroeg. De mensen, meer dan de activiteiten, kwamen centraal te staan in wat hij organiseerde. In 1905 liet hij in zijn testament de boodschap vastleggen dat de jaarlijkse poffertjestractaties aan de Breukelse schooljeugd ook na zijn dood moesten doorgaan.

Natuurlijk hebben het olympische wereldevenement en onze plaatselijke Dudok de Wit traditie - hoewel voortgekomen uit een soortgelijk idealisme - zich ontwikkeld tot eigenlijk onvergelykbare zaken. Maar door de verwante uitgangssituaties bleven de twee zojuist aangehaalde uitspraken zich toch bij herhaling aan mij opdringen. En weet ik ook steeds zekerder welke van de twee mij het meest sympathiek is.

Epiloog

Het poffertjeseten bleef, maar aan zijn Breukelse sport- en volksfeesten kwam, met het terugtreden van Kees zelf, een eind. Daar zouden we echter verandering in kunnen brengen. Beschouwt u eventueel de Dudok de Wit Feestweek uit 1993 als Keesiaanse Tussenspelen, als een reflectie op de weg naar nieuwe populariteit. Ook bij deze gelegenheid wil ik er voor pleiten dat Breukelen opnieuw, breder en doelgerichter, gebruik gaat maken van zijn Dudok de Wit traditie. Deze biedt een unieke mogelijkheid om de plaatselijke gemeenschapszin te bevorderen en tevens Breukelen duidelijker op de Nederlandse landkaart te profileren.

Om maar een paar mogelijkheden aan te stippen: Zou naast de Dudok de Wit wandelmars de toertocht van de Toerclub en Wielerclub Breukelen niet de Dudok de Wit toertocht kunnen heten? Het open toernooi van de Tennisvereniging verdient een mooiere, meer specifieke naam. Het feit dat Kees Dudok de Wit in zijn jeugd een knap ruiter was, zou de Guntersteinruiters kunnen inspireren tot een naar hem genoemd evenement. De Zwemen Duikvereniging kan misschien iets bedenken in relatie tot Kees' dagelijkse bad in de Vecht, ongeacht de weersomstandigheden. De IJclub Breukelen zou om een Bram Dudok de Wit-beker kunnen laten schaatsen. En waarom zou het bestaande platform van de gezamenlijke Breukelse sportwereld zijn taak niet verbreden tot een overlegorgaan, waarin onder meer de diverse sportactiviteiten gecoördineerd en de wervende publiciteit gebundeld worden? Breukelen zou daar op verschillende manieren voordeel bij kunnen hebben, zoals meer naamsbekendheid, meer deelnemende sporters en toeschouwers, en meer inkomsten uit de toeristische sector.

Wanneer de Gemeente Breukelen over enige jaren als zelfstandige bestuurlijke eenheid zou ophouden te bestaan, dan komt het nog meer op het particulier initiatief aan om de eigen identiteit van onze woonplaats en de belangen van onze gemeenschap te bevorderen.

Ik hoop dat in diverse sportkringen hierover nagedacht en doorgepraat gaat worden.